

MS ¹ Elewacja od ul. Gdańskiej

Muzeum Sztuki w Łodzi stoi na rogu ulic Gdańskiej i Więckowskiego. Fasada rozciąga się wzdłuż ulicy Więckowskiego, elewacja boczna stoi wzdłuż ulicy Gdańskiej i składa się z dwóch części: historycznej bryły neorenesansowego pałacu i kamienicy. Pałac jest budynkiem narożnym, kamienica stoi po lewej stronie. Oba budynki są otynkowane i pomalowane na biało, elewacje są bogato dekorowane płaskorzeźbionymi elementami, wyraźnie jednak widać granicę między nimi. Pałac jest wyższy, masywniejszy, kamienica jest niższa i ma mniej ozdób.

Pałac

Elewacja pałacu jest pionowym prostokątem. Z lewej strony przylega do niego niższy, poziomy prostokąt elewacji kamienicy. Elewacja pałacu jest trójkondygnacyjna, wsparta na masywnym cokole, zwieńczona balustradową attyką. Każda z trzech kondygnacji przepruta jest wysokimi, półkolistymi oknami jednego rozmiaru. Okna są umieszczone w pionowych osiach, jedno nad drugim. Takich osi jest 5. Okna są rozdzielone półkolumnami lub płycinami. Na każdej kondygnacji te elementy rozdzielające są różne.

Elewacja jest symetryczna. Oś symetrii jest prostokątny wykusz drugiej kondygnacji z półkolistym oknem i balkonik z kolumnową balustradą ponad nim oraz na dachu – rzeźba przedstawiająca trzy postacie. Oś symetrii rozdziela elewację na dwie dwuosiove części w rytmie 2-1-2. Mur centralnej osi na całej wysokości jest nieznacznie wysunięty do przodu przed lico elewacji, tworząc ryzalit.

Począwszy od dołu, elewację budują następujące poziome pasy:

Cokół, pierwsza kondygnacja, druga kondygnacja, trzecia kondygnacja, zwieńczenie.

- **Cokół.** Cokół składa się z jednorodnego pasa muru i powyżej z pasa naprzemiennych prostokątnych płycin i prostokątnych zakratowanych okienek. Szerokość prostokątnych płycin jest większa, niż szerokość okienek. Płyty mają chropowatą fakturę. Przy krawędziach elewacji płyty są dłuższe i optycznie wzmacniają narożniki. Oba pasy mają jednakową wysokość. Cokół jest zwieńczony wystającym z lica muru prostym gzymsem. Wysokość całego cokołu przewyższa wzrost dorosłego człowieka. Cokół jest nieznacznie

wysunięty w części centralnej. Z prawej strony w pasie jednorodnego muru są prostokątne, metalowe, czarne drzwiczki.

- **Pierwsza kondygnacja.** Pas pierwszej kondygnacji zajmuje rytm wysokich okien, przedzielonych prostokątnymi smukłymi, boniowanymi płytami. Środkowe okno jest po obu stronach okolone dodatkowym pasem boniowania. Boniowanie to dekoracja ściany, udająca mur zbudowany z masywnych brył kamienia. Każde okno jest wpisane w prostokątną, płytką wnękę. Na dole wnęki jest płyta podzielona na pół poziomą, delikatną rysą w tynku. Na tej płycie wspiera się parapet i okno zasłonięte do 2/3 wysokości giętą metalową kratą. Okno podzielone jest brązową stolarką na dwa prostokątne pionowe skrzydła i jednolite półkole, które wieńczy otwór. Okno i płyta pod parapetem obrysowane są profilowanym pasem muru. W górnej części wnęki okiennej, przy zaokrągleniu okna, znajdują się plastycznie wyrzeźbione smoki, podobne do jaszczurek z długimi ogonami, po jednym z każdej strony. Smoki pyskami zwracają się ku sobie, wyciągniętymi językami wyznaczając czubek półkola okna. Grzbiety smoków mieszczą się w górnych narożnikach wnęki, ogony są spuszczone w dół. Pomędzy pyskami smoków znajduje się esowato wygięty zwornik z płaskorzeźbionym liściem, zakończony zdobionym wałeczkiem. Pomędzy oknami są podłużne wypukłe płyty tej samej wysokości, co wnęki. Każda z płyt jest podzielona poziomymi, głębokimi wyżłobieniami na 10 pasów. Żłobienia i krańce płyt są sfazowane, czyli ścięte pod kątem. Po prawej i lewej stronie fasady narożniki budynku są optycznie wzmocnione podwójnym rzędem żłobionych płyt. Ciągną się one przez wszystkie kondygnacje, jak kontur obrysowujący fasadę. Ponad oknami i boniowanymi płytami jest wstęga doryckiego fryzu, złożonego naprzemiennie z tryglifów i metop. Tryglif to prostokątna płytką z dwoma pionowymi żłobkami. Metopa to kwadratowa płytką z dekoracją rzeźbiarską – rozetką.
- **Druga kondygnacja.** Drugą kondygnację od pierwszej oddziela wąski gzyms, który obrysowuje mur, ryzalit i wykusz. Druga kondygnacja to rytm 5 okien, z czego środkowy, trzeci otwór, jest oknem prostopadłościennego wykusza. Wykusz wsparty jest na ozdobnych kroksztynach. Kroksztyn to architektoniczny element podtrzymujący, w tym przypadku wykusz, osadzony w ścianie i wydatnie z niej wystający. Kroksztyny podpierające wykusz schodzą w boniowanie pierwszej kondygnacji. Są masywne, bezpośrednie

wsparcie podłogi wykusza to płaskorzeźbiona belka, długości niemal równej długości wykusza. Pod nią jest prostopadłościenna, gładka podpora, nieco krótsza. Ostatnim elementem kroksztynów jest dekoracyjna woluta z wyobrażeniem paszczy lwa na froncie. Trzy elementy wsporników schodzą schodkowo ku licu muru. Podłoga wykusza, widziana od dołu, jest ozdobiona płaskorzeźbioną rozetą, z której rozchodzą się dwie płaskie listwy, dzielące podłogę na cztery płaszczyzny. Każde okno drugiej kondygnacji jest oddzielone od następnego półkolumną jońską, ustawioną na prostopadłościennym cokole. Półkolumna jońska ma kapitel w kształcie podwójnej ślimacznicy. Półkolumny jońskie dzielą drugą kondygnację na prostokątne pionowe pola. Centralną częścią prostokąta jest smukłe okno, zakończone półkolem. Półkolista część okna obramowana jest płaską wstęgą – archiwoltą, która spływa na wycinek wydatnego gzymsu. Pod gzymsem jest pas fryzu, który spoczywa na jońskich kolumnienkach. Każde okno podzielone jest drewnianą stolarką w kształcie litery T na dwie smukłe, prostokątne okiennice i półkolisty element u góry. W miejscu, gdzie okno jest zwieńczone półkolem, po obu jego stronach znajdują się, rzeźbione w głębokim reliefie, nagie postacie dziecięce. Każde z dzieci trzyma niewielki atrybut związany z dziedzinami sztuki, kultury, nauki lub rzemiosła. Są to, między innymi, instrumenty muzyczne, arkusze papieru, pióro, szpadel. Pomędzy figurami dzieci, na wysokości ich głów jest zwornik. W oknach naprzemiennie znajdują się zworniki w kształcie głowy ryczącego lwa oraz mężczyzny z brodą i wąsami. Dolna część każdego okna wsparta jest na kolumnowej ażurowej balustradzie. Balustrada jest wysokości prostopadłościennego cokołu, wspierającego półkolumny jońskie. Ponad drugą kondygnacją, na jońskich półkolumnach, spoczywa gładka listwa, czyli architraw, oraz fryz i wyżej wydatny gzyms ozdobiony ząbkami. Ząbki to rodzaj dekoracyjnego pasa, zwykle schowany pod gzymsem lub parapetem, złożony z sekwencji niewielkich, trójwymiarowych sześciąt ustawionych w niedużych odstępach, jednak z widocznymi szczelinami. Belkowanie obrysowuje szczyt wykusza, stanowiący bazę pod balkon trzeciej kondygnacji. Pas fryzu w wykuszu jest ozdobiony płaskorzeźbą, przedstawiającą wieniec dojrzałych kłosów, przewiązany pośrodku skrzyżowaną taśmą. Z prawej i lewej strony

fasadę konturują pionowe płyty podzielone na 10 poziomych pasów. Żłobienia i krańce płyt są sfazowane.

- **Trzecia kondygnacja.** Trzecia kondygnacja jest bardzo podobna do kondygnacji drugiej. To rytm 5 okien, z czego przed środkowym, trzecim oknem jest nieduży prostokątny balkon z kolumnowymi balustradami ze stiukowymi wazonami w narożach. Balkon przed 3 oknem wspiera się na centralnym wykuszu drugiej kondygnacji. Każde okno drugiej kondygnacji jest oddzielone od następnego półkolumną koryncką, ustawioną na prostopadłościennym cokole. Półkolumna koryncka ma kapitel w kształcie kiści liści akantu. Półkolumny korynckie dzielą trzecią kondygnację na prostokątne pionowe pola. Centralną częścią prostokąta jest smukłe okno, zakończone półkolem. Półkolista część okna obramowana jest płaską wstęgą – archiwoltą, która spływa na wycinek wydatnego gzymsu. Pod gzymsem jest pas fryzu, który spoczywa na korynckich kolumnkach. Każde okno podzielone jest drewnianą stolarką w kształcie litery T na dwie smukłe, prostokątne okiennice i półkolisty element u góry. W miejscu, gdzie okno jest zwieńczone półkolem, po obu jego stronach znajdują się płaskorzeźbione gałęzie dębu i wieńce laurowe. Pomiędzy płaskorzeźbionymi liśćmi jest zwornik w kształcie głowy kobiety z upiętymi włosami. Dolna część każdego okna wsparta jest na kolumnowej, ażurowej balustradzie. Balustrada jest wysokości prostopadłościennego cokołu, wspierającego półkolumny korynckie. Ponad trzecią kondygnacją, na korynckich półkolumnach, spoczywa profilowany fryz, oddzielający trzecią kondygnację od masywnego zwieńczenia. Z prawej i lewej strony fasadę konturują pionowe płyty podzielone na 10 poziomych pasów. Żłobienia i krańce płyt są sfazowane.
- **Zwieńczenie.** Ponad trzecią kondygnacją jest wąski, bogato dekorowany pas z małymi okienkami w kształcie leżących owali. Okienka są w osiach okien niższych kondygnacji, jest ich 5. Każde okno jest obramowane prostokątną płytą. Pomiędzy prostokątnymi płytami z okienkami są podwójne półkoliste festony kwiatowo – owocowe. Festony wygięte są grawitacyjne w dół. Ponad każdym z nich jest płaskorzeźbiony łeb lwa ukazany en face z otwartym pyskiem. Ponad pasem okiennym piętrzą się trzy profilowane wstęgi gzymsów. Cała fasada ujęta jest gzymsem wieńczącym, wystającym poza lico budynku. Za linią gzymsów skryta jest konstrukcja dachu. Na gzymisie

wieńczącym opiera się ażurowa, kolumnowa balustrada. Ażurowe płotki balustrady są wzmocnione prostopadłościennymi filarami tej samej wysokości, co płotki. Na każdym filarze stoi pełnoplastyczny wazon. Są dwa rodzaje wazonów, naprzemiennie ułożonych. Na dwóch filarach, ponad krawędziami ryzalitu, są jeszcze dwa smukłe, wysokie wazony. Narożniki budynku są ozdobione wysokimi obeliskami. W części centralnej, ponad ryzalitem, balustrada jest pełna. Ponad środkowym oknem, idealnie pośrodku elewacji, na balustradzie stoi rzeźba przedstawiająca 3 pełnoplastycznie wyrzeźbione osoby. Centralna postać, nagi mężczyzna, stoi. Boczne postacie, ubrane w powłóczyście szaty kobiety, siedzą. Mężczyzna ma na głowie wieniec podobny do gwiazdzistego nimbu, w prawej ręce trzyma tyczkę z motkiem przędzy. Grupa osób tworzy kompozycję podobną do trójkąta.

Kamienica

Kamienica, przylegająca do pałacu po lewej stronie, jest znacznie niższa. Podziały architektoniczne wyznaczają w fasadzie następujące elementy poziome: pierwszą kondygnację - podcieniowe wejście w przyziemiu, drugą kondygnację, trzecią kondygnację, półpięterko (niegdyś mansarda) oraz szklaną kondygnację, na której widnieje po lewej stronie duży napis ms1. Gzyms wieńczący mur, oddzielający część murowaną od szklanej, jest nieco powyżej gzymsu pałacu pomiędzy drugą a trzecią kondygnacją. Linia dachu szklanej kondygnacji jest nieco poniżej głowic korynckich trzeciej kondygnacji pałacu.

Fasada kamienicy jest symetryczna. Oś symetrii jest najszerszy prześwit w podcieniach i okna powyżej niego na drugiej i trzeciej kondygnacji. Szklane piętro jest jednorodne. Oś symetrii dzieli budynek w rytmie 3 okna/prześwity podcieniowe – 1 okno/szeroki prześwit podcieniowy - 3 okna/prześwity podcieniowe. Centralna część fasady jest masywniejsza, wokół środkowych okien drugiej i trzeciej kondygnacji jest większy margines jednolitego muru. Dodatkowo, centralna część nieznacznie występuje do przodu, tworząc niewielki ryzalit, co podkreślają obrysujące go gzymsy ponad pierwszą i trzecią kondygnacją. Kontur ryzalitu wzmocniają dwie metalowe rynny, rozpoczynające się pod gzymsem oddzielającym mur od kondygnacji szklanej,

które spływają, kończąc się skrzynkowymi spustami na poziomie cokołu budynku.

- **Pierwsza kondygnacja – podcienia.** Pierwsza kondygnacja to naprzemienny rytm prostokątnych przejść i prostokątnych ścianek pomiędzy nimi. Każda ścianka stoi na cokole i jest podzielona poziomymi żłobkami na 9 poziomych płaszczyzn. Pierwszą kondygnację wieńczy długa na całą elewację listwa szerokości płaszczyzn na ściankach. Ponad ściankami stanowi ona optycznie dziesiątą płaszczyznę. Ponad prześwitami jest fryzem oddzielającym otwory od gzymsu. Skrajne ścianki oraz ścianki flankujące centralne wejście są szersze od pozostałych. Na ściankach umieszczone są różne tablice informacyjne. Na ściance po prawo od najszerszego wejścia jest prostokątna tablica z mlecznego szkła, przyczepiona czterema metalowymi nitami, z czarnym logo MS i czarnym napisem poniżej: Muzeum Sztuki w Łodzi. Tablica zajmuje powierzchnię 5 i 6 płaszczyzny boniowania, licząc od dołu. Na ściance po prawej stronie od najszerszego wejścia umieszczona jest prostokątna tabliczka z numerem ulicy. To tabliczka skrzynkowa, starego typu, z metalową ramką i numerem namalowanym na szklanych drzwiczkach, także oprawionych w metalową listwę. Za ruchomymi drzwiczkami jest żarówka, podświetlająca po zmroku namalowany numer. Na ściance drugiej, licząc od lewej strony, czyli ściance po prawej stronie od pierwszego prześwitu, znajduje się tabliczka z piktogramem z osobą poruszającą się na wózku i strzałką skierowaną w lewo. Na ściance szóstej, licząc od lewej strony, czyli na ściance po prawej stronie od piątego prześwitu, znajdują się dwie białe tabliczki z informacjami o dofinansowaniach wspierających remont kamienicy. Obie są przyczepione do muru czterema metalowymi nitami, za szkłem umieszczono wydrukowane napisy. Na dolnej tabliczce czytamy: Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Wkład krajowy w związku z realizacją unijnego projektu pt. „Rewitalizacja infrastruktury Muzeum Sztuki w Łodzi – Gdańska 43”, realizowanego przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Na górnej tabliczce w górnym pasie znajdują się umieszczone obok siebie: logotyp Funduszy Europejskich. Infrastruktura i środowisko, flaga Rzeczypospolitej Polskiej oraz flaga Unii Europejskiej. Poniżej czytamy: Rewitalizacja Infrastruktury Muzeum Sztuki w Łodzi – Gdańska 43. Cel projektu: Rewitalizacja infrastruktury Muzeum Sztuki w Łodzi na rzecz

ochrony, zachowania i udostępniania dziedzictwa kulturowego oraz wspierania edukacji kulturowej. Beneficjent: Muzeum Sztuki w Łodzi.

www.mapadotacji.gov.pl Przez każdy z siedmiu prześwitów można dostać się do podcieni, poprzedzających drzwi do muzeum. Pierwsze wejście od lewej strony, opatrzone tabliczką z piktogramem osoby korzystającej z wózka, jest jedynym na poziomie chodnika. Kolejne wejście, drugie od lewej wymaga pokonania jednego niskiego stopnia, wszystkie następne prześwity mają dwa schodki. Główne wejście do muzeum znajduje się za środkowym, najszerszym prześwitem podcieni. Licząc z każdej strony fasady, jest to czwarty prześwit podcieni. W świetle prześwitów widać przeszklone drzwi i witryny parteru muzeum. W podcieniach po prawej stronie znajduje się metalowy, przykręcony do podłogi stojak na pięć rowerów. Zaparkowane rowery utrudniają przejście przez pierwszy prześwit od prawej strony budynku, sąsiadujący najbliżej z pałacem.

- **Druga i trzecia kondygnacja są bardzo podobne.** Nie są one przedzielone gzymsem, jednorodny mur pokryty jest delikatnymi poziomymi żłobkami, które stanowią pasiaste tło dla okien. Rytm pasów jest wyprowadzony z wyrazistych pionowych wstęg, które konturują budynek oraz ryzalit centralnej osi. Wstęgi ozdobione są rytmem naprzemiennych węższych i szerszych, poziomych pasów. Węższe pasy wystają bardziej, szersze pasy – mniej od lica muru.
- **Druga kondygnacja.** Druga kondygnacja to pas siedmiu prostokątnych okien, wspartych na profilowanych, prostokątnych płycinach. Każde okno podzielone jest brązową stolarką na krzyż w taki sposób, że pionowy szpros dzieli okno na dwa wąskie prostokątne skrzydła, a poziomy szpros w każdym ze skrzydeł u góry wykreśla kwadratowe pole. Wszystkie okna okolone są profilowaną listwą. Trzy okna z prawej i trzy okna z lewej strony są zwieńczone trójkątnymi przyczółkami. Środkowe, ryzalitowe okno, będące w osi najszerszego prześwitu podcieni poniżej, jest umieszczone na płycie pokrytej delikatnymi poziomymi żłobieniami. Płyta okonturowana jest po prawej i lewej stronie wysuniętymi, pionowymi wstęgami. Delikatne żłobienia na płycie są kontynuowane na wstęgach konturujących, jednak zyskują na nich bardziej plastyczną, trójwymiarową formę. Układają się w rytm naprzemiennych węższych i szerszych, poziomych pasów. Węższe pasy wystają bardziej, szersze pasy – mniej od lica muru. Na płycie pomiędzy oknem a pasiastymi

wstęgami, na wysokości górnej połowy okna, umieszczono płaskorzeźby gromadzące przedmioty związane ze sztuką i muzyką. Układ przedmiotów jest swobodny. Po lewej stronie to atrybuty muzyki: fletnia, mandolina, rożek angielski, flet, talerze, gdzieśgdzie ozdobione gałązkami, kwiatami i owocami winogron.

Po prawej stronie okna są płaskorzeźbione atrybuty sztuk plastycznych: paleta z pędzlami, kielnia, dłuto, młotek i fragment kolumny jońskiej ze ślimacznicami w głowicy i ułamany, żłobkowanym trzonem oraz swobodne dodatki floralne.

Okna skrajne – 1,2,3 oraz 5,6,7 są jednakowo zwieńczone trójkątnymi przyczółkami, wspartymi na ślimakowato wygiętych wspornikach. Wsporniki ozdobione są płaskorzeźbionymi listkami. Pomiędzy górną krawędzią okna a podstawą trójkątnego przyczółka jest prostokątna przestrzeń, po bokach ograniczona wspornikami. Jest ona ozdobiona w centrum dekoracyjnym kartuszem, którego ostro wykrojone krawędzie są fantazyjnie zrolowane, od którego na boki odchodzą dwie gałązki wawrzynu. Ponad nimi, a pod samym tympanonem, jest fryz z trójwymiarowych sześcianów, zwany ząbkami.

Tympanon jest masywny, odsunięty znacznie od lica muru. Nie ma dekoracji rzeźbiarskiej, jedynie głęboką, trójkątną wnękę. Ponad tympanonem jest wysunięta nieznacznie z muru prostokątna płyta, wspierająca okno trzeciej kondygnacji.

- **Trzecia kondygnacja.** Wszystkie okna trzeciej kondygnacji, także okno centralne, dekorowane są tak samo zwieńczeniem podobnym do wycinka wystającego gzymsu, wspartego na wolutowych wspornikach. Wsporniki ozdobione są płaskorzeźbionymi listkami. Pomiędzy górną krawędzią okna a podstawą gzymsiku jest prostokątna przestrzeń, po bokach ograniczona wspornikami. Jest ona ozdobiona w centrum dekoracyjnym kartuszem, którego wystrzępione krawędzie mają cechy rokokowe, od którego na boki odchodzą stylizowane, wystrzępione liście akantu. Skrajne okna, te, które są ponad oknami z tympanonami, wspierają się na nieznacznie wysuniętych płytach. Płyty są ozdobione płaskorzeźbą naśladowującą długą tkaninę, zawieszoną jak lambrekin na trzech gałkach.
- **Mansarda.** Murowana część budynku wieńczona jest wąskim pasem z siedmioma niewielkimi, prostokątnymi okienkami. Przed remontem były to

okna strychu. Po remoncie, w 2018 roku, budynek zyskał szklaną kondygnację i obecnie okienka doświetlają przedostatnie piętro budynku.

- [Szklana kondygnacja](#). Nad murowaną częścią budynku jest całkowicie przeszklona kondygnacja. Ścianę stanowi metalowa kratownica wypełniona dużymi prostokątnymi taflami szkła. Metalowe podziały budują rytm pionowym prostokątów na dole i pas mniejszych, poziomych prostokątów na górze. Przez szklaną ścianę widać wewnętrzne, białe ściany działowe pomieszczeń. Na dachu szklanego piętra, po lewej stronie, jest umieszczony duży biały napis ms1. To nazwa muzeum.
- Autorka skryptu: Agnieszka Wojciechowska-Sej
- Konsultacja ekspercka: Magdalena Rutkowska